

Олена Гудзенко-Александрук,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та релігієзнавства
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки

АСКЕТИЗМ ЯК ЗАСІБ САМОЗДІЙСНЕННЯ В УКРАЇНСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНІЙ ТРАДИЦІЇ

У статті автором зроблено спробу аналізу ролі аскетизму в самореалізації особистості. Відзначено, що сутнісне злиття з Богом здійснюється містико-аскетичним шляхом, який передбачає кропітку роботу в боротьбі з пристрастями.

Ключові слова: аскетизм, аскетичний ідеал, ісихазм, обоження.

Елена Гудзенко-Александрук. Аскетизм как средство самореализации в украинской национальной традиции

В статье автор делает попытку анализа роли аскетизма в самореализации личности. Отмечается, что сущностное слияние с Богом осуществляется мистико-аскетическим путём, предусматривающим кропотливую работу в борьбе со страстями.

Ключевые слова: аскетизм, аскетический идеал, исихазм, обожение.

Сьогодні, в умовах трансформації цивілізаційних цінностей, особлива увага спрямована на відродження загальнолюдських і національних ідеалів, які незмінно межують зі споконвічними устремліннями людини до духовного саморозвитку й самовдосконалення.

У ситуації духовної кризи аскетизм усе частіше привертає увагу дослідників як практика морального вдосконалення, самореалізації, розкриття інтелектуального потенціалу особистості¹.

Зокрема, В. Жадан розглядає гедонізм та аскетизм у динаміці культури, Л. Дудолодова досліджує місце феномену аскетизму в іудаїзмі, Л. Сідак встановлює специфіку аскетизму в якості принципу саморозвитку та самореалізації особистості, Г. Гончаров виявляє соціальні витоки аскетичного ідеалу та аскетичної практики, О. Данилюк розглядає філософсько-богословську проблему безмовності в аскетичній традиції латинського чернецтва. Вплив православного аскетизму на соціокультурне буття українського народу в історико-філософському контексті розглядав В. Петровим, В. Горським, І. Огородником, М. Русиним, С. Бондарем, В. Нічик, Я. Стратій та ін. На нашу думку, в ракурсі згаданої проблематики особливо актуальним є звернення до історико-філософських надбань у рамках української національної традиції для критичного осмислення історико-філософської спадщини нашого народу та подальшого використання її в умовах сьогодення.

¹ Жадан В. Б. Гедонізм та аскетизм у динаміці культури: Автореф. дис. канд. філос. наук: 17.00.01 / В. Б. Жадан ; Харк. держ. акад. культури. — Х., 2006. — С. 4—5.

Отже, звертаючись до історико-філософських надбань і наукових здобутків наших сучасників, спробуємо розглянути аскетизм як засіб самоздійснення в українській національній традиції.

Зокрема, В. Жадан зазначає, що поняття «аскетизм» є похідним від давньогрецького слова «аскезис» (ἀσκησις) («вправа»). Відповідно, утворені від нього слова позначають учення і їхніх послідовників, котрі орієнтуються на самовдосконалення завдяки різним духовним і фізичним вправам. У християнській культурі за поняттям аскетизму було закріплене переважно релігійне трактування. Аскеза вважалась необхідною умовою містичного сходження до споглядання Бога. Визначальним є те, що вона вимагає зовнішньої і внутрішньої боротьби з чутево-матеріальним світом¹.

Прикметно, що для християнської аскези властива не тільки боротьба з пристрастями, але й «перетерплення» їх як страждань у якості наслідування «пристрастям Христовим»; стримання і фізичне (умертвіння плоті), і духовне (смирність, цнотливість, слухняність, мовчання); дотримання таїнств сповіді та покаєння; жертвовність і милосердя; спрямованість до подвигу і досягнення благодаті; дотримання заповідей служіння Богові й людині².

На думку Л. Сідак, аскетизм є невід'ємною складовою духовної культури суспільства, яка оберігає його від негативних явищ, зумовлених егоїстичною детермінацією підсвідомої діяльності його членів³.

Розглядаючи аскетизм як принцип саморозвитку особистості, дослідниця визначає самореалізацію як одну з найважливіших екзистенційних потреб людини, яка задовольняється насамперед у формі самовдосконалення, тобто автоцентристської творчої вольової діяльності, свідомо і підсвідомо (любовно) спрямованої на оновлення людини, заперечення наявного недосконалого стану та наближення до усвідомленого ідеалу, а також втілення цілей у діяльності для себе і суспільства. Аскетизм, на думку автора, є механізмом, який забезпечує успішний характер такої діяльності⁴.

Отже, як справедливо зазначає О. Розумна, — сутність справжнього аскетичного ідеалу полягає у вічному прагненні людини до вдосконалення обох своїх природ (тілесної і духов-

¹ Жадан В. Б. Гедонізм та аскетизм у динаміці культури: Автореф. дис. канд. філос. наук: 17.00.01 / В. Б. Жадан; Харк. держ. акад. культури. — Х., 2006. — С. 8.

² Жадан В. Б. Универсальные признаки гедонизма и аскетизма / В. Б. Жадан // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна: Сер. Теорія культури і філософія науки. — Х., 2005. — № 708. — С. 58.

³ Сідак Л. М. Природа і сутність аскетизму / Л. М. Сідак // Вісник Національного технічного університету «ХПІ». — Збірник наукових праць. Філософія. — Харків: НТУ «ХПІ». — 2003. — № 2. — С. 156.

⁴ Сідак Л. М. Аскетизм як принцип саморозвитку та самореалізації особистості: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.03 / Л. М. Сідак; Харк. військ. ун-т. — Х., 2003. — С. 13.

ної) і, — відповідно, — у сприйнятті людини як духовно-тілесної цілісності¹.

Доктриною аскетичного ідеалу є антропологічна концепція православного богослов'я, що визначає людину як духовно-матеріальну цілісність. Вона поєднана з визнанням несубстанційності зла і з вченням про апофатичний шлях пізнання трансцендентного, що спрямовує людину до самопізнання. Ця доктрина втілюється в життя через ряд аскетичних практик, які передбачають поступове сходження ієрархією, «ліствицею» чеснот. Найнижчі чесноти доступні для широкого кола прихожан — праця, піст, молитва. Наступні етапи підкорюються лише обраними — християнськими подвижниками. Найчастіше аскетичний подвиг вимагає усамітнення для досягнення станів гнозису, трезвіння, що передують обоженню як кінцевій меті життя християнина².

О. Розумна виділяє такі структурні складові аскетичного ідеалу: доктринально-догматичну (ідеальна людина як духовно-тілесна цілісність, порушена внаслідок гріхопадіння); праксеологічну (відновлення духовно-тілесної цілісності людини завдяки обоженню через виконання ряду практик); проповідницьку (потреба поширення доктрини для реалізації її в конкретному житті)³.

Вчена зазначає, що у християнстві аскетичне вчення розвивається одночасно з формуванням перших богословських концепцій⁴. Відповідно, вона виділяє такі етапи у православному проповідництві аскетичного ідеалу: концепція Климента Олександрійського; узагальнене Максимом Сповідником аскетичне вчення патристики (Василій Великий, Іоанн Златоуст, Григорій Богослов, Григорій Нисський); традиція ісихазму (Григорій Палама)⁵.

Ісихазм — це містико-аскетичне вчення, що лежить в основі східнохристиянської, православної чернечої духовності. Серед вітчизняного чернецтва значного поширення воно набуло після XIV століття. Через містичне споглядання може бути досягнутий вищий рівень пізнання — споглядання сутності речей, бачення нествореного (нетварного) світла, богопізнання. Ісихазм заперечує можливість пізнання Бога з допомогою інтелекту⁶. Ісихазм, як містично-духовна практика, передбачає дворівневу структуру духовного сходження індивіда до його цілісності.

¹ Розумна О. П. Аскетичний ідеал в українській православній проповіді сімнадцятого століття: релігієзнавчо-філософський аналіз: Автореф. дис. канд. філос. наук: 09.00.11 / О. П. Розумна; Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. — К., 2004. — С. 3.

² Там само. — С. 9.

³ Там само. — С. 8.

⁴ Там само. — С. 8.

⁵ Там само. — С. 10.

⁶ Гуменюк С. М. Містична практика ісихії в Україні на зламі XVI—XVII ст. / С. М. Гуменюк // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2013. — № 53. — С. 156.

Отже, аскетика є передумовою містичного діяння, різновидом активної роботи людини над своєю внутрішньою сутністю¹.

Ідейними предтечами ісихазму вважаються Макарій Єгипетський та Іоан Лествичник, а також Іоан Сирін. Молитва має глибоке гносеологічне значення і у містичному спогляданні відкриває трансцендентний сенс «знання логосів речей»².

Ісихазм здійснив вплив на подальший розвиток аскетичного світосприйняття в українській філософській думці³.

Отже, як справедливо зауважує С. Гуменюк, містична практика ісихії є осердям традиційної православної культури і, по суті, — стає запорукою збереження східнохристиянської патристичної традиції⁴.

Серед історичних етапів розвитку української культури виділяють два найпоказовіших щодо явища християнської аскези в українській традиції: киево-руський період (княжа доба, IX—XII ст.) і епоха українського бароко (XVI—XVIII ст.)⁵.

Є. Пілецький зауважує, що еволюція аскетизму від морального модусу до містичного, властива східнохристиянському аскетизму, відстежується і в розвитку української релігійної думки. Також, посилаючись на дослідження архієпископа І. Ісиченка, науковець зауважує, що, оскільки християнська культура Київської Русі була периферійною частиною візантійської цивілізації, то руська аскетична книжність XI—XIII ст. належала до загального контексту східної середньовічної писемності⁶. Відповідно, аскетична література цього періоду представлена переважно перекладною візантійською прозою.

Серед оригінальних аскетичних творів виділяють «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона Київського (XI ст.), «Житіє преподобного отця нашого Феодосія» Нестора Літописця (сер. XI ст.), «Повчання до братії» Луки Жидяти (XI ст.), праці Кирила Туровського та Кирика Новгородця (XII ст.), «Повчання» Георгія Зарубського (бл. XII—XIII ст.), суспільно-аскетичні твори еп. Серапіона Володимирського, «Києво-Печерський патерик». Ранньосередньовічну руську аскетичну літературу відносять до «морального» напрямку аскетичної практики⁷.

¹ *Мозговий Л. І.* Ісихастські мотиви в українській філософській думці XVI—XVII ст. / Л. І. Мозговий // Ноосфера і цивілізація. — 2011. — Вип. 10—11 (12). — С. 46.

² *Гуменюк С. М.* Містична практика ісихії в Україні на зламі XVI—XVII ст. / С. М. Гуменюк // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2013. — № 53. — С. 157.

³ *Мозговий Л. І.* Ісихастські мотиви в українській філософській думці XVI—XVII ст. / Л. І. Мозговий // Ноосфера і цивілізація. — 2011. — Вип. 10—11 (12). — С. 47.

⁴ *Гуменюк С. М.* Містична практика ісихії в Україні на зламі XVI—XVII ст. / С. М. Гуменюк // Гуманітарний вісник ЗДІА. — 2013. — № 53. — С. 156—167.

⁵ *Пілецький Є.* Православна аскеза: українська традиція / Є. Пілецький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія, Політологія. — Вип. 106. — 2012. — С. 24.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

Філософія епохи бароко синтетично поєднала «раціо» західної схоластики і нової філософії та християнської містики¹. В українській філософській культурі цього періоду, як і в поглядах мислителів західноєвропейського середньовіччя, переважали аскетичні ідеї і цінності.

Слід відзначити, що на ранньомодерному етапі важливий внесок у відродження ісихазму, містичного та апофатичного богослов'я, розробку ідей обоження через самопізнання зробили Острозький осередок і Академія та православні братства й братські школи. Отож, аскетично-споглядальна течія, яка базувалася на філософії візантійського ісихазму і проповідувала гуманістичні принципи раннього християнства, була представлена, зокрема, Герасимом Смотрицьким, Іваном Вишенським, Йовом Княгиницьким, Йовом Почаївським, Ісайєю Копинським, Віталієм із Дубна. Прикметно, що в українському подвижництві, здійснюваному за зразком ісихастського, існувала урівноважена позиція стосовно внутрішнього і зовнішнього служіння Богові й людям².

Найвиразнішим представником містико-аскетичного напрямку української релігійно-філософської традиції був Іван Вишенський (бл. 1550—1621). Очевидно, містичний аскетизм він наслідував з вчення Григорія Палами³. У трактаті «Видо-вище мисленне» він розвиває думку про те, що праця в миру унеможливує молитовне самозаглиблення та містичне богопізнання: «До просвіти, за Дионісієм Ареопагітом і за церковним, духовним, подвижним слідом, перший ступінь — очищення, а після очищення входять у просвіту, від просвіти — у звершення і конечне верховне благослов'я; а початок очищення — чернецтво, відречення від світу, втеча від світу і відлучення від людей: гора, печера, подвиг із пістництвом, щоб позбутися старого чоловіка і втілитись у нового (після зцілення пристрастей) чоловіка, яким є Христос»⁴.

Життя Вишенського на святій горі Афон повністю відповідало його поглядам. Зокрема, чернець Леонтій у листі до львівського міщанина Миколи Золоторуцького, написаному 9 вересня 1633 р., називає отця Іоанна «блаженної пам'яті великим старцем»⁵.

¹ Пилецький Є. Православна аскеза: українська традиція / Є. Пилецький // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія, Політологія. — Вип. 106. — 2012. — С.25.

² Шадюк Т. А. Стражденність як домінанта духовної діяльності в українській релігійно-філософській думці XVI—XVII століть / Т. А. Шадюк // Вісник Житомирського державного університету. — Філософські науки. — Випуск 2 (80). — С. 22.

³ Бондарчук Я. В. Духовний подвиг «блаженної пам'яті великого старця» Івана Вишенського / Я. В. Бондарчук // Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». — Острого: Вид-во Національного університету «Острозька академія». — 2012. — Випуск 6. — С.74.

⁴ Вишенський І. Твори / І. Вишенський. — К.: Дніпро, 1986. — С. 135.

⁵ Назарук М. Іван Вишенський / М. Назарук // Історія України в особах. Польсько-литовська доба / Авт. колектив: О. Дзюба, М. Довбищенко, О. Русина та ін. — К.: Україна, 1997. — С.136.

Герасим Смотрицький (помер у 1594 році), оспівуючи сильну, активну, творчу особистість, підпорядковує її ідеї «спільного блага»; прославляючи освітню і культурну діяльність, пріоритетного значення надає не «зовнішньому знанню» (світським наукам), а «внутрішній», богонатхненній мудрості; розкриваючи внутрішню сутність людини і зосереджуючись на її духовному змісті¹.

У межах аскетично-споглядальних філософських поглядів жив і творив Йов Княгиницький (1550—1621). Вихований на візантійських, давньоруських та ісихастських традиціях, закріплених пізніше на Афоні, він, як і І. Вишенський, основний спосіб духовного вдосконалення вбачав у відході від земного життя, самопізнанні в пустині, а формою духовного протесту проти реальної дійсності, шляхом спасіння себе і свого народу вважав чернече подвижництво².

Послідовник Івана Вишенського, Йов Почаївський (Желізо) (1550—1651), був ігуменом Почаївського монастиря, Йому приписують авторство збірника «Пчола Почаївська», де прославляється бідність, а чернече життя подається як ідеальне для спасіння людини, як найвища моральна цінність³.

Ісайя Копинському (помер у 1640) властива ідея пізнання Бога шляхом пізнання сотвореного світу, що трансформувалась у ісихастів у містичне богопізнання, тобто аскетичне самопізнання й самозаглиблення. Копинський керується усіма принципами ісихастського духовного ділання, наставляючи в них свого читача: «День і ніч шукай Благодателя, та не знайдеш Його. Шукай Його в усьому світі, в усіх кінцях землі, шукай Його у славі, у багатстві, у красі плотській, у насолодах земних; шукай його в усьому створеному, — але ніде його не знайдеш. Бо Він у тобі міститься, ти ж його не пізнаєш; увесь у тобі є, ти ж його не бачиш; усередині тебе Царство небесне, ти ж його в іншому шукаєш; усередині тебе найбільша насолода, ти ж про неї навіть не підозрюєш»⁴. Це, передусім, очищення від пристрастей, просвітлення ума, самозаглиблення як шлях до самопізнання і осягнення Божественного⁵.

Отже, призначення людини в земному житті ці філософи вбачали в постійному самовдосконаленні духу. Вище благо

¹ Стратій Я. Філософська думка в Україні: Біобібліогр. словник / Я. Стратій // Авт. кол.: В. С. Горський, М.Л. Ткачук, В. М. Нічик та ін. — К.: Унів. вид-во Пульсари, 2002. — С. 181—182.

² Кашуба М.В. Княгиницький Іван / М. В. Кашуба // Енциклопедія історії України: Т. 4 / Редкол.: В. А. Смолій та ін. — К.: Наук. думка, 2005. — Т. 4. — С. 365.

³ Кашуба М. В. Іов Почаївський / М. В. Кашуба // Енциклопедія історії України: Т. 3 / Редкол.: В. А. Смолій та ін. — К.: Наук. думка, 2005. — Т. 3. — С. 530.

⁴ Копинський І. Алфавіт духовний / І. Копинський // Історія філософії України. Хрестоматія / Упор. М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін. — К.: Либідь, 1993. — С. 70.

⁵ Шадюк Т. А. Стражденність як домінанта духовної діяльності в українській релігійно-філософській думці XVI—XVII століть / Т. А. Шадюк // Вісник Житомирського державного університету. — Філософські науки. — Випуск 2 (80). — С. 24.

людини, яким є пізнання абсолютної істини (Бога), досягається лише на шляху чистого споглядання.

В історії української філософської думки XVII—XVIII століть особливе місце посідає оригінальна християнсько-неоплатонічна філософія Григорія Сковороди (1722—1794). Філософ визнавав аскетичний спосіб життя природним станом і єдино гідним для богообраного мудреця. Єдиною істинною та природною працею людини залишається богошукання та містико-екстатичне боговидіння.

Г. Д. Панков виділяє такі ознаки аскетичного вчення українського філософа. Перше: у вислові «впорайся з самим собою» вказується на те, що найважливішою аскетичною константою є духовна робота. Друге: найважливішою умовою здійснення згаданої роботи висувається самопізнання, найтіснішим чином пов'язане з богопізнанням. Третє: безумовне підпорядкування себе волі Бога, завдяки чому людині забезпечується успіх в аскетичній діяльності. Нарешті, спрямованістю аскетичної практики проголошується імператив пошуку Царства Божого, в якому вбачається життєвий ідеал справжнього щастя¹.

Аскетична праця в осмисленні Сковороди припускає такі аспекти: 1) акти самопізнання як богопізнання («пізнай самого себе» — усвідом свою справжню духовно-божественну натуру); 2) зусилля, спрямовані на очищення серця й думок від негідних для особистості плотських цінностей («негативна» сторона аскези — «аскеза зречення»); 3) зусилля, спрямовані до присвячення Богові серця і думок особистості («позитивна» сторона аскези — «аскеза звернення»)².

Отже, сутність аскези Г. С. Сковорода вбачає у духовній трансформації.

Основою світосприйняття Паїсія Величковського (1722—1794), який на Афоні та у Молдавії став духовним батьком тисячі ченців, був ісихазм, що проявлявся в трьох смислових значеннях, а саме: у аскетично-споглядальному житті, у його вченні про «умну молитву» і в тому, що мислитель був апологетом ісихастських ідей, так як і Григорій Палама в XIV ст.³

Величковський — автор уставу Паїсієвого братства, якого ретельно дотримувався і, відповідно, був взірцем для інших братів. Саме розумінню аскетичної Паїсій Величковський приділяв багато уваги. Його рукопис «Крины сельные или цвѣты прекрасные» містить 45 аскетичних глав, корисних не лише для ченців-аскетів, але і для кожної людини⁴.

¹ Панков Г. Д. Про людську гідність у вченні Г. С. Сковороди / Г. Д. Панков // *Культура України*. — 2011. — Вип. 34. — С. 73—74.

² Там само.

³ Пігош М. Ісихазм у творчості Паїсія Величковського / М. Пігош // *Вісник Львівського національного університету імені Івана Франка. Серія: Філософські науки*. — Вип. 5. — Львів, 2003. — С. 172.

⁴ Ільзіт О., Шуміло С. Аскетизм у творчості Григорія Сковороди та Паїсія Величковського: спроба порівняльного аналізу / О. Ільзіт, С. Шуміло // *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету: ЧНПУ*. — 2011. — Вип. 95. — С. 192.

У повчанні «Послання до учнів на хутор Некшани» чернець звертається до духовної братії: «А для того, щоб навчитися покорі, корисно кожному мати таємне повчання в душі своїй: самому собі докоряти, під ногами у всіх себе мати, прахом і попелом себе вважати. Також за трапезою, на посівах і всюди в страхіві Божому, в пам'яті смертній, в пам'ятуванні про муки вічні кожен сам себе стверджує невпинно і так утримується: очима туди і сюди хай не дивиться, але дивиться долу, і про своїх гріхи думає, і щоденним істинним сповіданням совість свою очищає, а різні спокуси, які приходять від немічних братів, з радістю і подякою зазнає. Таємне повчання і читання є будинок душі... це стовп непохитний, притулок тихий, спокійний, нерухомий, що рятує душу»¹.

Виходячи з уже сказаного, зазначимо, що аскетичний ідеал мав велику вагу в історії української культури. Українська аскетична парадигма пройшла шлях від морально-практичної, екстравертної аскетички Київської Русі до споглядальної, інтровертної аскетички українського бароко. Відповідно до свято-отецьких й ісихастських вчень сутнісне «злиття» з Богом (обоження) у процесі його пізнання досягається містико-аскетичним шляхом, який передбачає кропітку працю у боротьбі з пристрастями.

На нашу думку, самопізнання, самовдосконалення, моральне вдосконалення, самореалізація, як глибинно-сутнісні цінності та рушії духовного становлення українців, також є аскетичними цінностями, тому наукові розвідки в напрямку розкриття шляхів самоздійснення будуть завжди актуальними для історико-філософських досліджень.

Olena Hudzenko-Aleksandruk, PhD in Philosophy, Docent at Philosophy and Religion Department of Lesya Ukrainka East European National University

ASCETICISM AS A SOURCE OF PERSONAL FULFILMENT IN THE UKRAINIAN NATIONAL TRADITION

In this article the author attempts to analyse the role of asceticism in personal fulfilment. In the situation of spiritual crisis asceticism increasingly attracts the attention of researchers as a practice of moral improvement, self-fulfilment, and disclosure of a person's intellectual potential.

Ascetic ideal doctrine is established as the anthropological concept of orthodox theology that defines a human as a spiritual and material integrity. It is connected with the recognition of evil as non-substantial and with the apophatic way of transcendental vision that directs a person for self-discovery. Asceticism is a prerequisite for the mystical acts, a kind of activity of the person's inner essence.

Researchers identify the following structural components of the ascetic ideal: doctrinally dogmatic (ideal human as a spiritual and bodily integrity, broken as a result of the fall); praxeological (restoration of spiritual and bodily integrity by deification through the implementation of a number of practices); preaching (the need for spreading the doctrine to implement it in a particular life).

¹ *Прп. Паисий Величковский. Послание к ученикам на хутор Некшаны / Прп. Паисий Величковский // Полемиические произведения, поучения, письма / Составители П. Б. Жгун, М. А. Жгун. — М.: Русский на Афоне Свято-Пантелеймонов монастырь, 2007. — С. 157.*

In Christianity, ascetic doctrine is developed simultaneously with the establishment of the first theological concepts. Isichasm is a mystical and ascetic doctrine, fundamental in the Eastern Orthodox and monastic spirituality. It was actively widespread among national monasticism after XIV century. Isichasm made impact on the further development of ascetic outlook in the Ukrainian philosophical thought.

Among the historical stages of the Ukrainian cultural development there are two most illustrative ones in the context of the Christian asceticism phenomenon in the Ukrainian tradition: Kyiv Rus period (princely era, IX-XII centuries) and Ukrainian Baroque era (XVI-XVIII centuries).

Baroque philosophers consider human purposefulness as a constant spiritual self-improvement. The highest good of man, which is the knowledge of absolute truth (God), can be achieved only through the pure contemplation.

It is noteworthy that in the Ukrainian asceticism, implemented as a hesychasm model, there was a balanced position on the internal and external service to God and people. Ukrainian ascetic paradigm evolved from a moral and practical, ex-verted asceticism of Kyiv Rus to the contemplative, introverted asceticism of Ukrainian Baroque.

Thus, the essential union with God is possible through mystical and ascetic way that demands hard work in the fight against the passions.

Keywords: asceticism, ascetic ideal, Hesychasm, deification.

References

1. Bondarchuk Ya.V. *Dukhovnyy podvyh «blazhennoyi pamyati velykoho startsyia» Ivana Vyshens'koho* [The spiritual heroism "of blessed memory, great elder" Ivan Vyshensky] // *Naukovi zapysky. Seriya «Istorychne relihiyevnavstvo»* 2012. — Vol. 6. — P. 64—75. [In Ukrainian].
2. Humenyuk S. M. *Mistychna praktyka isykhiyi v Ukrayini na zlami XVI — XVII st.* [Mystic hesychia practice in Ukraine at the turn of XVI — XVII centuries] // *Humanitarnyy visnyk ZDIA.* — 2013. — № 53. — P. 156-167 [In Ukrainian].
3. Il'zit O., Shumilo S. *Asketyzm u tvorchosti Hryhoriya Skovorody ta Pavisya Velychkov'skoho: sproba porivnyal'noho analizu* [Asceticism in the work of Gregory Skovoroda and Paisiy Velichkovsky: attempt of a comparative analysis] // *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu.* — 2011. — Vol. 95. — P. 191—193. [In Ukrainian].
4. Kashuba M. V. *Iov Pochayivs'kyy.* Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: Vol. 3. ed. by: V. A. Smoliy and others. — Kyiv: Naukova dumka, 2005. — 672 p. [In Ukrainian].
5. Kashuba M. V. *Knyahynys'kyy Ivan* — Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: Vol. 4. ed. by: V. A. Smoliy and others. — Kyiv: Naukova dumka, 2005. — 672 p. [In Ukrainian].
6. Kopyn's'kyy I. *Alfavit dukhovnyy* [Spiritual Alphabet] — *Istoriya filosofiyi Ukrayiny. Khrestomatiya: Navch. Posibnyk.* Ed by. M. F. Tarasenko, M. Yu. Rusyn, A. K. Bychko ta in. — K.: Lybid', 1993. — 560 p. [In Ukrainian].
7. Mozhovyy L. I. *Isykhasts'ki motyvy v ukrayins'kiy filosof's'kiy dumtsi KhVI-XVII st.* [Hesychasm's motifs in Ukrainian philosophical thought XVI-XVII centuries.] // *Noosfera i tsyvilizatsiya.* — 2011. — Vol. 10—11 (12). — P. 45—49. [In Ukrainian].
8. Nazaruk M. *Ivan Vyshens'kyy* — *Istoriya Ukrayiny v osobakh. Pol's'ko-lytovs'ka doba / Avt. kolektyv: O.Dzyuba, M.Dovbyshchenko, O.Rusyna ta in.* — Kyiv, 1997. — 272 p. [In Ukrainian].

9. Pankov H. D. *Pro lyuds'ku hidnist' u vchenni H. S. Skovorody* [On human dignity in the doctrine of H. S. Skovoroda] // *Kul'tura Ukrainy*. — 2011. — Vol. 34. — P. 71—79. [In Ukrainian].
10. Pihosh M. *Isykhazm u tvorchosti Paisiya Velychkovs'koho* [Hesychasm in the works of Paisiy Velichkovsky] // *Visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filosofski nauky*. — Vol. 5. — 2003. — P. 165—173. [In Ukrainian].
11. Pilets'kyi Ye. *Pravoslavna askeza: ukrayins'ka tradytsiya* [Orthodox asceticism: Ukrainian tradition] — *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Filosofiya, Politolohiya*. — 2012. — Vol. 106. — P. 23—26. [In Ukrainian].
12. Prp. Paisiy Velichkovskiy. *Poslaniye k uchenikam na khutor Nekshany* [The pastoral to disciples to the farmstead Nekshany] *Polemicheskiye proizvedeniya. poucheniya. pisma.* / Ed by P. B. Zhgun. M. A. Zhgun. — Moscow: Russkiy na Afone Svyato-Panteleymonov monastyr, 2007. — 256 p. [In Russian].
13. Rozumna O. P. *Asketychnyy ideal v ukrayins'kiy pravoslavniy propovidi simnadtsyatoho stolittya: relihiyevnavcho-filosofs'kyi analiz* [The ascetic ideal in the Ukrainian Orthodox sermons of the seventeenth century: religious-philosophical analysis] PhD theses. — Kyiv, 2004. — 14 p. [In Ukrainian].
14. Shadyuk T. A. *Strazhdennist' yak dominanta dukhovnoyi diyal'nosti v ukrayins'kiy relihiyno-filosofs'kiy dumtsi XVI — XVII stolit'* [Suffering as the dominant spiritual activities in the Ukrainian religious and philosophical thought in XVI — XVII centuries] — *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu. Filosofski nauky*. — Vol 2 (80). — P. 20—25. [In Ukrainian].
15. Sidak L. M. *Asketyzm yak pryntsyp samorozvytku ta samorealizatsiyi oso-bystosti* [Asceticism as the principle of self-development and personal fulfillment] PhD theses. — Kharkiv, 2003. — 16 p. [In Ukrainian].
16. Sidak L. M. *Pryroda i sutnist' asketyzmu* [The nature and essence of asceticism] // *Visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu «KhPI». Zbirnyk naukovykh prats'. Filosofiya*. — 2003. — №2. — P. 154—160. [In Ukrainian].
17. Stratiy Ya. *Filosofs'ka dumka v Ukraini: Biobibliohr. Slovnyk* [Philosophical thought in Ukraine: Biobibliographer dictionary] Authors: V.S. Hors'kyi, M.L. Tkachuk, V.M. Nychuk ta in. — Kyiv: Univ. vyd-vo Pul'sary, 2002. — 244 p. [In Ukrainian].
18. Vyshens'kyi I. *Tvory* [Works] — K.: Dnipro, 1986. — 247 p. [In Ukrainian].
19. Zhadan V. B. *Hedonizm ta asketyzm u dynamitsi kul'tury* [Hedonism and asceticism in the dynamics of culture] PhD theses; — Kharkiv, 2006. — 20 p. [In Ukrainian].
20. Zhadan V. B. *Universalnyye priznaki gedonizma i asketizma* [Universal traits of hedonism and asceticism] // *Visnyk Kharkivskogo natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina: Teoriya kulturi i filosofiya nauki*. — 2005. — № 708. — P. 56—62. [In Russian].

Стаття надійшла 30.10.2016